

תוכן עניינים

מבוא	2
היודנט בתודעה היהודית והישראלית לאחר השואה	2
יודנט בזיכרון הקולקטיבי הישראלי	4
יחס מודרני ליודנראט- המקרה של פלאוט	10
סיכום	11
ביבליוגרפיה	12

דמות היודנראט בתודעה הישראלית

מבוא

היודנראט היו מועצת הזקנים אשר היו אמונים על ניהול הגטו ועל הסדר שהיהודים חיים בו מטעם הנאצים במהלך מלחמת העולם השנייה. לאחר סיומה של המלחמה החל מסע של ביקורת ציבורית נגד הפעילות של היודנראט ונגד העובדה שהם שיתפו פעולה באופן מעשי עם הנאצים. לאחר מעבר החוק לעשיית הדין עם הנאצים ועוזריהם, קיבל הדבר גם משמעות משפטית ושאלה האם אדם מסוים צריך לעמוד לדין בעקבות שיתוף הפעולה עם הנאצים או שמא הוא היה כפוי לעשות זאת בכורח הנסיבות.

באופן הזה נוצר דימוי של היודנראט שבו הוא למעשה משתף פעולה עם הנאצים מתוך רצון להציל את עצמו. תפיסה זו קיבלה משנה תוקף בעקבות משפט קסטנר ואייכמן. עבודה זו תבקש לבחון את הדימוי של המונח בציבוריות הישראלית במשך השנים. ראשית היא תבחן את תדמית היודנראט לאחר השואה ולאחר מכן תבחן את הדימוי של המונח כפי שהוא הושפע ממשפטי אייכמן וקסטנר. הסקירה תימשך עד לתיאור הנוכחי של העשורים האחרונים את המושג של היודנראט ודרך התפיסה של הציבור את אותם אנשים. שאלת המחקר של העבודה תהיה:

כיצד נתפס היודנראט בעיני הציבור במשך השנים?

היודנרט בתודעה היהודית והישראלית לאחר השואה

בשל התפקיד הקשה והמסובך של היודנרט ובגלל שאלות שקשורות למדוע היודנרט עצמו היה צריך לשתף פעולה עם הנאצים, היודנרט שעוד נשארו בחיים זכו לביקורת רבה בנוגע לפעילות שלהם בנוגע לשואה. חלק מהדעות אשר הובעו נגד היודנרט טענו כי בעקבות שיתוף הפעולה שלהם הרצח של היהודים היה מתאפשר בכל מקרה, בין אם היו משתפים פעולה ובין אם הם לא היו משתפים פעולה עם הגרמנים. החוקרת פרילינג מציינת כמה סיבות לכך שהפעילות של היודנרט לא צריכה להיות מוגדרת בתור בגידה¹:

1. באזורים רבים במזרח אירופה נרצחו 2 מיליון יהודים ללא כל שיתוף פעולה מצידם של היהודים.
2. חשיבות שיתוף הפעולה עם היודנרט באה לידי ביטוי בעיקר בשלבים הראשוניים ולא בשלבים המאוחרים יותר שבהם כבר ההשמדה הייתה עובדה קיימת.

¹ טובה פרילינג, זכות המבוכה היודנרטים האם היו בוגדים. כיוונים. 23. עמ' 106.

3. הגרמנים היו מחויבים להשמיד את היהודים במקומות אותם הם כבשו והפעילות של היהודים נגד זה לא הייתה משנה את התוצאה הסופית.²

ראול הילברג רואה ביודנראטים בתור ארגונים אשר קמו על ידי הגרמנים כדי שהם יסייעו להם בביצוע של התכניות שלהם. הוא מוסיף כי לגרמנים היו תכניות להרעיב את היהודים, לגרש אותם ושאר תכניות רצח. לכן הוא מניח כי הגישה של חברי המועצות היהודים לא הייתה חשובה כלל מבחינת התוצאה הסופית של הדברים. ארגונים אלה, לדידו, לא היו ארגונים אשר פעלו שלא מתוך רצונם וכדי לנסות לשפר את מצבם של היהודים לנוכח הגזירות הקשות של הנאצים עבורם.³

לעומת הילברג חנה ארנדט סבורה כי היה שיתוף פעולה מלא מצד חוגים מסוימים. היא טענת כי העובדה כי הפתרון הסופי התאפשר בשל שיתוף הפעולה של גורמים אחרים ויהודים במהלך האירועים הללו. היא מבקשת לומר כי ליהודים היה חלק בהשמדה של עצמם ואלמלא היה יהודים היו מוכנים לשותף פעולה אז מעשי הרצח היו קטנים הרבה יותר והמצב היה נראה אחרת. היא מסבירה את הדברים כך:

" לו באמת היה העם היהודי נטול ארגון ומנהיגות כי אז היה שורר תוהו ובוהו וסבל רב, אך בוודאי לא היה מספר הקורבנות היה עולה עד ל 6 מיליון איש".⁴

לעומתם טוענת החוקרת פרילנג כי דעתם מוטת. זאת משום שהם מתעלמים מכך שיודנראט רבים לא שיתפו פעולה כלל ואפילו התנגדו לנאצים בין אם על ידי פעולות שונות או על ידי התאבדות שלהם ושל בני המשפחות שלהם. במניסק למשל הגטו שימש בתור בסיס חשוב לתנועת הפרטיזנים. יושב ראש הוועד הראשון, מושקין, שיתף פעולה עם המחתרת ומאות יהודים מאנשי הגטו מצאו את דרכם לשורות הפרטיזנים.⁵ גם החוקרות בילסקי וגור אריה הציעו כי השיפוט החד משמעי של מנהיגי היהודים חוטא לתיאור ההיסטוריה. הן מזכירות כי מועצתו היהודים באירופה לא היה תוצר של מינוי אישי או מינוי רצוני. הם לא היו ארגונים של כמה יהודים אשר ביקשו להציל את עצמם ולכן אין לראות אותם בתור יהודים אשר ביקשו להציל את עצמם על חשבון כל הקהילה הוא לא נכון.⁶

² שם, עמ' 107

³ ישראל גוטמן, שנאה עצמית נוסח ארנדט. ילקוט מורשת. חוברת 6. 1966. עמ' 33.

⁴ ישראל גוטמן, שנאה עצמית נוסח ארנדט. ילקוט מורשת. חוברת 6. 1966. עמ' 126.

⁵ טובה פרילינג, זכות המבוכה היודרנטים האם היו בוגדים. כיוונים. 23. עמ' 106.

⁶ ליאורה בילסקי, חמדה גור אריה. זכות המבוכה. היודרנט במבוק המשפט הזיכרון והפוליטיקה. משפט וממשל. יב. תש"ע. עמ' 25.